

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ІМЕНІ П. Л. ШУПИКА

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради

Протокол від 22.06.2022 № 5

Заступник голови вченої ради

чл. -кор. НАМН України, професор

Ю. П. Вдовиченко

**ПРОГРАМА ПІДГОТОВКИ В ІНТЕРНАТУРІ
ТА НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН
ЗА СПЕЦІАЛЬНІСТЮ
«ФІЗИЧНА ТА РЕАБІЛІТАЦІЙНА МЕДИЦИНА»**

КИЇВ – 2022

Навчальний план та програма циклу спеціалізації (інтернатури) для випускників вищих медичних навчальних закладів за спеціальністю «фізична та реабілітаційна медицина» розроблені співробітниками кафедри фізичної та реабілітаційної медицини і спортивної медицини НМАПО імені П.Л.Шупика (завідувач кафедри – д.мед.н. проф. О.А. Владимиров) за участю членів ГО «Українське товариство фізичної та реабілітаційної медицини» на підґрунті навчальної програми з ФРМ Освітньої Ради з Фізичної та Реабілітаційної Медицини Європейського Союзу Медичних Спеціалістів та Європейської Ради з Фізичної(European Board of Physical and Rehabilitation Medicine of the European Union of Medical Specialists) та з урахуванням Проекту Примірної програми підготовки в інтернатурі за спеціальністю «фізична та реабілітаційна медицина» розробленою групою експертів МОЗ України (листопад 2021р.).

Рецензенти:

ЮШКОВСЬКА

Ольга

завідувач кафедри фізичної реабілітації, спортивної медицини, фізичного виховання та валеології Одеського національного медичного університету МОЗ України, доктор медичних наук, професор

МОІСЕЇНКО

Раїса

професор кафедри дитячої неврології та медико-соціальної реабілітації НУОЗ України імені П.Л.Шупика, доктор медичних наук, професор

СКЛАД РОБОЧОЇ ГРУПИ

ВЛАДИМИРОВ Олександр	завідувач кафедри фізичної та реабілітаційної медицини і спортивної медицини НУОЗ України імені П.Л.Шупика д.мед.н., професор, лікар ФРМ, сертифікований тренер з МКФ, Голова Правління ГО «Українське товариство фізичної та реабілітаційної медицини»;
ГУБЕНКО Віталій	професор кафедри фізичної та реабілітаційної медицини і спортивної медицини НУОЗ України імені П.Л.Шупика, лікар ФРМ;
ВЛАДИМИРОВА Наталія	професор кафедри фізичної та реабілітаційної медицини і спортивної медицини НУОЗ України імені П.Л.Шупика, лікар з ФРМ;
ГОЛИК Володимир	доцент кафедри фізичної та реабілітаційної медицини і спортивної медицини НУОЗ України імені П.Л.Шупика, лікар ФРМ, сертифікований тренер з МКФ, Голова Правління ГО «Всеукраїнське товариство нейрореабілітації»;
ТКАЛІНА Алла	доцент кафедри фізичної та реабілітаційної медицини і спортивної медицини НУОЗ України імені П.Л.Шупика, лікар ФРМ, сертифікований тренер з МКФ;
КУРТЯН Тетяна	доцент кафедри фізичної та реабілітаційної медицини і спортивної медицини НМАПО імені П.Л.Шупика, лікар ФРМ, сертифікований тренер з МКФ.
НАЗАР Оксана	завідувачка кафедри дитячої неврології і медико-соціальної реабілітації НМАПО імені П.Л.Шупика, доцент, сертифікований тренер з МКФ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма підготовки в інтернатурі з фізичної та реабілітаційної медицини є єдиним комплексом освітніх та практичних компонентів, спланованих і організованих закладами вищої освіти і базами стажування лікарів-інтернів з метою забезпечення набуття лікарями-інтернами компетентностей, необхідних для отримання кваліфікації лікаря-спеціаліста, який ґрунтується на академічній доброчесності, медичній етиці та деонтології, доказовій медицині. Примірна програма підготовки в інтернатурі визначає передумови вступу на програму, зміст та форми навчання, форми оцінювання, перелік компетентностей, програмних результатів навчання, практичних навичок та необхідний рівень їх засвоєння, перелік та обсяг освітніх компонентів, графік проходження інтернатури.

Програма підготовки в інтернатурі складається з наступних розділів: профіль програми, графік освітньої та практичної частини проходження інтернатури, перелік обов'язкових компетентностей по закінченню інтернатури, зміст обов'язкових компонент (ОК) освітньо-професійної програми, додаткові програми та перелік нормативних документів, на яких базується примірна програма, рекомендована література, електронні ресурси.

Цикл ОК складається з 19 дисциплін: «Неврологія та нейрохірургія», «Травматологія та ортопедія», «Внутрішні хвороби», «Педіатрія», «Акушерство та гінекологія», «Військово-спеціальна підготовка», «Організаційні основи фізичної та реабілітаційної медицини», «Клінічна, інструментальна, лабораторна та функціональна діагностика в фізичній та реабілітаційній медицині», «Терапевтичні вправи», «Преформовані фізичні чинники», «Допоміжні (технічні) засоби реабілітації та інформаційні технології в реабілітації», «Мануальні методи фізичної та реабілітаційної медицини», «Фізична та реабілітаційна медицина і фактори контексту», «Ерготерапія та терапія мови та мовлення, співпраця із лікарем фізичної та реабілітаційної медицини», «Фармакотерапія в фізичній та реабілітаційній медицині», «Фізична та реабілітаційна медицина при окремих захворюваннях та станах», «Особливості фізичної та реабілітаційної медицини в педіатричній практиці», «Особливості фізичної та реабілітаційної медицини в геріатричній практиці», «Фізична та реабілітаційна медицина осіб з онкологічними захворюваннями», «Фізична та реабілітаційна медицина і спортивна медицина». Також програмою передбачено 5 додаткових програм: «Методологія наукового дослідження, біоетика та академічна доброчесність», «Медицина невідкладних станів», «Небезпечні інфекції та імунoproфілактика», «Педагогіка та психологія, протидія насильства в сім'ї», «Військово-спеціальна підготовка».

Ця програма розроблена з урахуванням вимог Закону України «Про вищу освіту», Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 13.12.2018 № 2331 «Про внесення змін до Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 78 «Охорона здоров'я», Наказу Міністерства

охорони здоров'я України від 22.02.2019 №446 «Деякі питання безперервного професійного розвитку лікарів» (в редакції Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 18.08.2021 №1753), Пункту 2 розділу IV Положення про інтернатуру та вторинну лікарську (провізорську) спеціалізацію, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 2021 року № 1254, Порядку проведення атестації лікарів, затвердженого Наказом МОЗ України від 22.02.2019 №446 (в редакції Наказу Міністерства охорони здоров'я України від 18.08.2021 №1753), з урахуванням змін переліку спеціальностей згідно постанові Кабінету Міністрів України від 1 лютого 2017 р. № 53, Національного класифікатора України: "Класифікатор професій" ДК 003:2010, на основі Європейських стандартів післядипломної підготовки медичних спеціалістів (UEMS.2018.15) з фізичної та реабілітаційної медицини.

Цілями навчання в інтернатурі є підготовка конкурентоспроможного спеціаліста – лікаря фізичної та реабілітаційної медицини, здатного компетентно, ефективно та безпечно здійснювати практичну діяльність, опираючись на принципах доказовості, академічній доброчесності, медичній етиці, деонтології; надання теоретичних знань, практичних навиків та професійного судження, необхідних для самостійної практичної діяльності та навичок адміністрування для ефективної командної роботи; навчання критичного самоаналізу діяльності та постійного професійного вдосконалення.

Об'єктами вивчення та діяльності є процес набуття особами з обмеженнями повсякденного функціонування/життєдіяльності внаслідок захворювань, травм, патологічних станів та їх наслідків, інших станів здоров'я, максимального рівня незалежності у всіх аспектах життєдіяльності.

Теоретичний зміст предметної області: моделі обмеження життєдіяльності; спектр порушень структури та функцій, обмежень активності та можливості участі, вплив контекстуальних факторів; механізми пошкодження та відновлення тканин; принципи навчання моторних навиків; знання епідеміології, етіології, патогенезу, семіотики основних захворювань; принципи діагностики та оцінювання функціонування особи за методологією Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я (МКФ); ефекти застосування фармакологічного та хірургічного лікування, реабілітаційних втручань; принципи планування та реалізації реабілітаційної допомоги при найбільш розповсюджених станах, що призводять до обмежень життєдіяльності, принципи надання реабілітаційної допомоги мультидисциплінарною командою, що базується на пацієнтоцентричності, доказова база практичної діяльності; методологія наукового пошуку; етичні та правові основи професійної діяльності; принципи здорового способу життя.

Методи та методики: реабілітаційне обстеження; створення індивідуального реабілітаційного плану; планування, прогнозування, реалізація та корекція реабілітаційних програм реабілітаційних втручань; навчання пацієнтів, родини та членів мультидисциплінарної команди;

первинна, вторинна та третинна профілактика захворювань; проведення наукових досліджень, адміністративної та викладацької діяльності.

Інструменти та обладнання: пристрої, прилади та обладнання для клінічної, функціональної та інструментальної діагностики, контролю основних життєвих показників пацієнта, реалізації реабілітаційної програми, навчання в інтернатурі.

І. ПРОФІЛЬ ПРОГРАМИ

Спеціальність «Фізична та реабілітаційна медицина» Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	
Рівень, ступінь	третій (освітньо-професійний) рівень (НРК України – 7 рівень, FQ-EHEA – третій цикл, EQF-LLL – 8 рівень) відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011р. № 1341 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 25 червня 2020 р. № 519)
Кваліфікація	Лікар-спеціаліст
Вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за освітніми програмами відповідної спеціальності, та їх результатів навчання	На програму підготовки в інтернатурі за спеціальністю «Фізична та реабілітаційна медицина» можуть бути зараховані особи, які здобули освітній рівень «магістр» за спеціальностями галузі знань «22 Охорона здоров'я» («222 Медицина», «228 Педіатрія») або освітньо-кваліфікаційний рівень «спеціаліст» за спеціальностями галузі знань 1201 «Медицина».
Форма проходження інтернатури	Очна
Мова (и)	Українська
Академічні права інтерна	Безперервний професійний розвиток. Можлива подальша підготовка на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти. Робочі місця у закладах охорони здоров'я, самостійне працевлаштування.
Моніторинг оцінювання та	Відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 22 червня 2021 року № 1254 «Про затвердження Положення про інтернатуру та вторинну лікарську (провізорську) спеціалізацію», зареєстроване в Міністерстві юстиції України 17 серпня 2021 року за № 1081/36703 № 1254.
Рівень оволодіння	Для кожної компетенції, практичної навички визначається в діапазоні від «А» до «D»: А: Має знання, описує. В: Виконує, керує, демонструє під наглядом. С: Виконує, керує, демонструє самостійно. Д: Вчить або контролює інших у виконанні, управлінні, демонстрації.

Обсяг програми	Загальна тривалість – 2 роки. Тривалість освітньої частини – 6 місяців (по 3 місяці на першому та другому роках навчання). Тривалість практичної частини – 16 місяців. Обсяг програми у годинах для спеціальності «Фізична та реабілітаційна медицина» складає для освітньої складової 936 год. (кредитів ЄКТС), для практичної складової на базах стажування лікарів-інтернів – 2484 год. (кредитів ЄКТС). Обсяг додаткової програми – (кредитів ЄКТС).
-----------------------	---

Роки	Початок навчання/проходження інтернатури			Закінчення навчання/проходження інтернатури		
	Освітня частина	Практична частина	Державна атестація	Освітня частина	Практична частина	Державна атестація
1	Вересень	Серпень, грудень		Листопад	Серпень, липень	
2	Січень, Липень	Серпень, березень		Лютий, липень	Грудень, травень	Липень

II. ГРАФІК ОСВІТНЬОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ ПРОХОДЖЕННЯ ІНТЕРНАТУРИ

Тривалість підготовки в інтернатурі: 22 місяці (3420 годин) (114 кредитів ECTS).

Освітня частина: (заклади вищої або післядипломної освіти) 6 місяців (936 години, 31,2 кредити ECTS), три місяці щорічно (15,6 кредитів ECTS на рік).

Практична частина: (бази стажування) 16 місяців (2484 год.)

Рік підготовки	МІСЯЦІ											
	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII
I-й	Б	К	К	К	Б	Б	Б	Б	Б	Б	Б	В
II-й	Б	Б	Б	Б	Б	К	К	Б	Б	Б	К	В

Б – практична частина підготовки на базі стажування;

К – освітня частина підготовки – навчання на кафедрі;

В – відпустка.

За навчальним планом підготовки інтерна за спеціальністю «фізична та реабілітаційна медицина» протягом двохрічного періоду (22 місяці) інтернатури передбачено: 6 місяців навчання на кафедрі фізичної та

реабілітаційної медицини і спортивної медицини та суміжних кафедрах (1872 год.) і 16 місяців стажування на базі стажування (3276 год.).

Навчання в інтернатурі за спеціальністю «фізична та реабілітаційна медицина» розпочинається з 1 серпня.

Графіком навчального процесу в інтернатурі передбачено:

- серпень (1 місяць) – навчання на базі стажування;
- вересень - листопад (3 місяців) – навчання на кафедрі;
- грудень - червень; (7 місяців) – навчання на базі стажування;
- липень – відпустка;
- серпень – грудень (5 місяців) – навчання на базі стажування;
- січень - лютий (2 місяці) – навчання на кафедрі;
- березень – травень(3 місяці) - навчання на базі стажування - ;
- червень(1 місяць) – навчання на кафедрі;
- липень – відпустка

ІІІ. ПЕРЕЛІК ОБОВ'ЯЗКОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПО ЗАКІНЧЕННЮ ІНТЕРНАТУРИ

Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні спеціалізовані задачі та проблеми, пов'язані з запобіганням, стабілізацією, поліпшенням або відновленням порушень структур та функцій організму, обмеженням активності та участі, що виникли внаслідок різних хвороб та травм, впливу факторів контексту; провадити адміністративну, наукову та освітню діяльність в умовах комплексності та невизначеності.
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК 01. Здатність до професійної діяльності з урахуванням принципів академічної доброчесності на основі етичних норм, поваги до культурної, етнічної, релігійної, гендерної і соціальної різноманітності, із зобов'язанням зберігати конфіденційність та гідність пацієнта. ЗК 02. Здатність до міжособистої взаємодії та комунікації як усно, так і письмово з пацієнтами, його родиною або представниками, колегами та іншими експертами, членами міждисциплінарної команди. ЗК 03. Здатність до пошуку, оброблення, визначення, аналізу, перевірки та документування отриманої інформації з різних джерел, врахування думки колег та інших експертів. ЗК 04. Здатність працювати в команді. ЗК 05. Здатність до організації роботи колективу в розв'язанні актуальних професійних завдань; здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети. ЗК 06. Здатність до аналізу та критичного ставлення до своєї діяльності, до планування та здійснення постійного особистого та професійного розвитку, як лікаря, науковця та викладача. ЗК 07. Здатність застосовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності. ЗК 08. Здатність до навчання пацієнта, членів його родини та представників, членів мультидисциплінарної команди, інших фахівців, лікарів-інтернів. ЗК 09. Здатність до професійної діяльності, що заснована на науково обґрунтованих доказах, брати участь у наукових дослідженнях та клінічних випробуваннях, підготовці робіт до публікації.

	ЗК 10. Здатність до професійної діяльності з урахуванням сучасного законодавства України.
Професійні компетентності (ПК)	ПК 1. Здатність відповідно до МКФ визначати проблеми, пов'язані з порушенням структури та функцій, обмеженням активності та участі пацієнта, вплив факторів контексту. ПК 2. Здатність до роботи у мультидисциплінарній реабілітаційній команді як члена або керівника. ПК 3. Здатність обстежувати осіб різного віку, нозологічних та професійних груп із складною прогресуючою та мультисистемною патологією клінічними, функціональними та інструментальними методами. ПК 4. Здатність оцінювати отримані результати під час обстеження і встановлювати клінічний та реабілітаційний діагноз пацієнта відповідно до МКФ, враховуючи ступінь порушення структури та функцій, обмеження активності та участі, впливу факторів контекста (особистісних характеристик) та факторів оточуючого середовища. ПК 5. Здатність прогнозувати результати реабілітаційного менеджменту. ПК 6. Здатність планувати програму реабілітаційних втручань, формулювати цілі, складати, обговорювати та пояснювати програму втручань, або компоненти індивідуальної програми реабілітації на основі доказових практик. ПК 7. Здатність провадити реабілітаційні втручання для осіб різного віку, нозологічних та професійних груп при складних прогресуючих та мультисистемних порушеннях. ПК 8. Здатність оцінювати результати застосування реабілітаційного менеджменту, контролювати тривалість та інтенсивність терапевтичних заходів для забезпечення їх відповідності стану здоров'я, функціональним можливостям пацієнта та цілям фізичної реабілітації. ПК 9. Здатність працювати як науковець та адміністратор, застосовуючи сучасні науково обґрунтовані дані у професійній діяльності. ПК 10. Здатність працювати як викладач та керівник клінічних практик та/або навчання на базі стажування лікарів-інтернів. ПК 11. Здатність займатися підприємницькою діяльністю у фізичній та реабілітаційній медицині.

	ПК 12. Здатність до виявлення та відповідного ведення/перенаправлення пацієнта в умовах невідкладної медичної допомоги.
--	---

IV. ЗМІСТ ОBOB'ЯЗKОВИХ КОМПОНЕНТ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ

Перелік обов'язкових компонент (ОК) освітньої частини та логічна схема їх викладання

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кількість годин	Рік нав.	Форма підсумк контролю
1	2	3	4	5
ОК 1.	Неврологія та нейрохірургія	24	1	Диф. залік
ОК 2.	Травматологія та ортопедія	18	1	Диф. залік
ОК 3.	Внутрішні хвороби	18	1	Диф. залік
ОК 4.	Педіатрія	12	2	Диф. залік
ОК 5.	Акушерство та гінекологія	12	2	Диф. залік
ОК 6.	Організаційні основи фізичної та реабілітаційної медицини	48	1	Диф. залік
ОК 7.	Клінічна, інструментальна, лабораторна та функціональна діагностика в фізичній та реабілітаційній медицині	70	1	Диф. залік
ОК 8.	Терапевтичні вправи	62	1	Диф. залік
ОК 9.	Преформовані фізичні чинники	42	1	Диф. залік
ОК 10.	Допоміжні (технічні) засоби реабілітації та інформаційні технології в реабілітації	50	1	Диф. залік
ОК 11.	Мануальні методи фізичної та реабілітаційної медицини	56	1	Диф. залік
ОК 12.	Фізична та реабілітаційна медицина і фактори контексту.	58	1	Диф. залік
ОК 13.	Ерготерапія та терапія мови та мовлення, співпраця із лікарем фізичної та реабілітаційної медицини	60	2	Диф. залік
ОК 14.	Фармакотерапія в фізичній та реабілітаційній медицині	26	2	Диф. залік
ОК 15.	Фізична та реабілітаційна медицина при окремих захворюваннях та станах	102	1, 2	Іспит
ОК 16.	Особливості фізичної та реабілітаційної медицини в геріатричній практиці	62	2	Диф. залік

ОК 17.	Особливості фізичної та реабілітаційної медицини в педіатричній практиці	50	2	Диф. залік
ОК 18.	Фізична та реабілітаційна медицина осіб з онкологічними захворюваннями	50	2	Диф. залік
ОК 19.	Фізична та реабілітаційна медицина і спортивна медицина	56	2	Диф. залік
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ОБОВ'ЯЗКОВИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТ		876		

V. ДОДАТКОВІ ПРОГРАМИ (ДП)

Код н/д	Компоненти освітньої програми (навчальні дисципліни, курсові проекти (роботи), практики, кваліфікаційна робота)	Кількість годин	Рік нав.	Форма підсумк контролю
1	2	3	4	5
ДП 1.	Методологія наукового дослідження, біоетика та академічна доброчесність	6	1	Залік
ДП 2.	Медицина невідкладних станів	18	1	Диф. залік
ДП 3.	Небезпечні інфекції та імунопрофілактика	6	2	Залік
ДП 4.	Педагогіка та психологія, протидія насильства в сім'ї	6	2	Залік
ДП 5.	Військово-спеціальна підготовка	24	2	Залік
ЗАГАЛЬНИЙ ОБСЯГ ДОДАТКОВИХ ПРОГРАМ		60		
УСЬОГО РАЗОМ		936		

Зміст додаткових програм

ДП 1		Методологія наукового дослідження, біоетика та академічна доброчесність	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 1		
2	ЗК 3		
3	ЗК 9		
4	ПК 9		

ДП 2		Медицина невідкладних станів	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ПК 12	С	
2	Допомога при невідкладних станах	С	
ДП 3		Небезпечні інфекції та імунопрофілактика	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	Знання тактики лікування небезпечних інфекцій та імунопрофілактики	А	
ДП 4		Педагогіка та психологія, протидія насильства в сім'ї	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 1	А	
2	ЗК 2	С	
3	ЗК 4	С	
4	ЗК 5	С	
5	ЗК 8	С	
6	ПК 10	Д	

ДП 5		Військово-спеціальна підготовка	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов’язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	Знання тактики надання лікарської патології в умовах воєнних дій	A	

VII. Зміст обов'язкових компонент

ОК 1		Неврологія та нейрохірургія	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 3	C	
2	ПК 3	C	
3	Загальне клінічне обстеження неврологічних хворих: опитування, огляд, пальпація, перкусія	C	10
4	Оцінка ментального статусу (Монреальська шкала оцінювання когнітивних функцій (MMSE))	D	10
5	Оцінка стану свідомості за шкалою ком Глазго	D	10
6	Визначення стану вегетативної нервової системи (ортостатична та кліностатична проби)	D	5
7	Оцінка рефлексів	C	10
8	Оцінка чутливості	C	10
9	Оцінка м'язового тону за модифікованою шкалою Ашворта	C	10
10	Проводити загальну оцінку стану порушених функцій при гострому порушенні мозкового кровообігу (Шкала інсульту Національного інституту здоров'я)	C	10

1	Оцінка вираженості больового синдрому за візуально-аналоговою шкалою (ВАШ)	D	20
1	Оцінка ступеню тяжкості спинальної травми (шкала ASIA);	C	5
1	Оцінка та інтерпретація результатів інструментальних та лабораторних методів дослідження центральної та периферичної нервової системи: рентгенографія, МРТ, комп'ютерна томографія, ехоенцефалоскопія, ультразвукова доплерографія, електронейроміографія, електроенцефалографія, викликані потенціали. Вміти визначати показання та протипоказання для призначення методів.	A	10
1	Знання тактики лікування неврологічних захворювань та травм	A	
ОК 2		Травматологія та ортопедія	
Практичні навички/компетентності (вказуємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 3	C	
2	ПК 3	C	
3	Загальне клінічне обстеження хворих травматологічного та ортопедичного профілю: опитування, огляд, пальпація, перкусія	C	10
4	Оцінка сили м'язів за методикою мануально м'язового тестування (шкала Оксфорд, Ловета), динамометрія	D	20
5	Визначення амплітуди рухів у суглобах та хребті (обсягу пасивних і активних рухів) за методикою гоніометрії	D	20
6	Оцінка та інтерпретація результатів інструментальних та лабораторних методів дослідження опорно-рухового апарату: рентгенографія, МРТ, комп'ютерна томографія, ультразвукове дослідження. Вміти визначати показання та протипоказання для призначення методів.	A	10

7	Знання тактики лікування захворювань та травм опорно-рухового апарату	A	
8	Методика та оцінка специфічних для певних захворювань та ушкоджень м'язово-скелетної системи тестів: тест Спурлінга, Adson тест, Roos тест, тест «порожньої консервної банки», тест з опусканням руки, Patte тест, Lift-off тест, тест з латеральним ковзанням лопатки, тест з рефракцією лопатки, тест з приведенням кінцівки через грудну клітку, швидкісний тест, Yergason тест, Neer's тест, Hawkin тест, Yocum тест, Apprehension тест, O'Brien тест, Crank тест, тест з компресією та ротацією, тест з спротивом для розгиначів та згиначів зап'ястка, стрес-тести для ліктьового та колінного суглобів (варус-тест, вальгус-тест), тест Фількінштейна, тест Ейхофа, тест Фалена, тест з підніманням розігнутої у колінному суглобі ноги, тест з тильним згинанням ступні (Braggard's тест), тест з розтягуванням стегнового нерву, тест Ласега, тест з перехресним підняттям однієї ноги, .тест Патріка (FABER), FADIR, Hip Scour тест, тест Томаса, тест грушоподібного м'язу, тест Ober, тест Тренделенбурга, тест Лахмана, симптом передньої висувної шухляди, симптом задньої висувної шухляди, медіальний та латеральний тест МакМюррея, тест Arley, тест з компресією надколінка, тест Томпсона, тест з нахилом таранної кістки.	C	10
ОК 3		Внутрішні хвороби	
Практичні навички/компетентності (азначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 3	C	
2	ПК 3	C	
3	Загальне клінічне обстеження пацієнтів із захворюваннями внутрішніх органів: опитування, огляд, пальпація, перкусія, аускультация	C	10

4	Оцінка та інтерпретація результатів інструментальних та лабораторних методів дослідження при захворюваннях внутрішніх органів. Вміти визначати показання та протипоказання для призначення методів.	A	10
5	Знання тактики лікування пацієнтів із захворюваннями внутрішніх органів	A	
ОК 4		Педіатрія	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 3	C	
2	ПК 3	C	
3	Загальне клінічне обстеження пацієнтів дитячого віку: опитування, огляд, пальпація, перкусія, аускультація	C	10
4	Оцінка та інтерпретація результатів інструментальних та лабораторних методів дослідження в педіатрії. Вміти визначати показання та протипоказання для призначення методів.	A	10
5	Знання тактики лікування пацієнтів дитячого віку	A	
6	Оцінка фізичного розвитку за допомогою методів стандартів, антропометричного профілю, індексів, перцентелів.	D	10
ОК 5		Акушерство та гінекологія	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 3	C	
2	ПК 3	C	

3	Загальне клінічне обстеження пацієнтів в акушерстві та гінекології: опитування, огляд, пальпація, перкусія, аускультация	C	5
4	Оцінка та інтерпретація результатів інструментальних та лабораторних методів дослідження в акушерстві та гінекології. Вміти визначати показання та протипоказання для призначення методів.	A	5
5	Знання тактики лікування пацієток з гінекологічними захворюваннями та тактики ведення фізіологічної та патологічної вагітності.	A	
ОК 6		Організаційні основи фізичної та реабілітаційної медицини	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 1	C	
2	ЗК 2	D	
3	ЗК 4	D	
4	ЗК 5	D	
5	ЗК 6	C	
6	ЗК 8	D	
7	ЗК 9	C	
8	ЗК 10	A	
9	ПК 1	D	
10	ПК 2	D	
11	ПК 3	D	
12	ПК 4	C	
13	ПК 5	C	

1 4	ПК 6	C	
1 5	ПК 7	A	
1 6	ПК 8	C	
1 9	ПК 11	C	
2 0	Оцінка функціонування (функціональної незалежності та активності повсякденного життя (ADL (опитник щоденної активності), Functional independence measure (FIM), Індекс Бартел (The Barthel Index), модифікована шкала Rankin	C	20
2 1	Складання індивідуальної програми реабілітації при певних захворюваннях, ушкодженнях та станах з оцінкою проблем (категоріальний профіль МКФ та МКФ-ДП), визначенням SMART-цілей.	C	20
2 2	Оцінка стану та можливості переходу на амбулаторне лікування з використанням стандартизованих шкал функціонального оцінювання. Визначення критеріїв ефективності реабілітаційних заходів.	C	10
2 3	Визначення реабілітаційного прогнозу	B	10
2 4	Оцінювання рухових функцій (присідання, підйом з крісла, присаджування в крісло, хода, хода сходами, нахил тулуба, ротація тулуба, хапання, відштовхування та притягування, піднімання та перенесення та інші), тест «встань і іди», тест ходьби на 10 метрів, шкала Rancho Los Amigos Gait Analysis, тест Берга, шкала рівноваги та ходи Тінетті, тесту «Поворот на 180°».	C	20
2 5	Постановка реабілітаційного діагнозу за МКФ та МКФ-ДП	C	20
2 6	Оцінка ступеню тяжкості виконання фізичних навантажень за шкалою Борга	C	20
ОК 7		Клінічна, інструментальна, лабораторна та функціональна діагностика в фізичній та реабілітаційній медицині	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних

			процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 3	С	
2	ПК 3	С	
3	ПК 4	С	
4	Проведення та оцінка результатів загального клінічного та реабілітаційного обстеження пацієнтів: опитування, огляд, пальпація, перкусія, аускультация, застосування тестів та вимірювань	С	10
5	Оцінка та інтерпретація результатів інструментальних, лабораторних та функціональних методів дослідження. Вміти визначати показання та протипоказання для призначення методів.	С	10
6	Антропометрія: визначення ступеню жировідкладень, жирової маси тіла, довжини тіла (сидячи і стоячи) та кінцівок, маси тіла, окружності грудної клітки та її екскурсії, життєвої ємності легень (спірометрія).	С	10
7	Проведення та оцінка функціональних проб для дітей та дорослих для визначення функціонального стану систем кровообігу (проба Мартіне-Кушелевського (20 присідань за 30 сек.) за аналізом якої визначати тип реакції серцево-судинної системи на навантаження, якість реакції, період відновлення), дихання (проби з затримкою дихання (проба Штанге, проба Генчі)	С	10
8	Проведення велоергометрії та тредмілєргометрії за стандартними протоколами	В	5
9	Проведення електронейроміографії	А	5
10	Проведення ультразвукового обстеження опорно-рухового апарату	А	5
11	Дослідження ходьби за кінематичними показниками простору (амплітудою руху кінцівок, положенням тіла у просторі під час ходи, довжиною кроку, шириною кроку, довжиною одного циклу ходи, кутом стопи, порушенням симетричності і розгойдуванням тіла) та часу (час кроку, час одного циклу, швидкістю переміщення, частотою кроків у хвилину, часом опорної та рухової фаз,	В	5

співвідношенням опорної та рухової фаз, часом двоопорної та одноопорної рухових фаз, ритмом ходи).			
ОК 8		Терапевтичні вправи	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ПК 6	С	
2	ПК 7	С	
3	Методики призначення терапевтичних вправ: на зменшення болю та набряку, на розвиток сили, на розвиток витривалості, на підтримку амплітуди руху, на гнучкість, на мобілізацію суглобів (суглобова гра), на рівновагу, на координацію, дихальні вправи	С	10
4	Методики тренування рухових навичок та умінь (функціональне тренування): стабілізація тулуба, дотягування, хапання, маніпуляції, піднімання, переміщення предметів тощо, переміщення у ліжку, навички сидіння, переміщення поза межі ліжка, вставання, стояння, хода, користування допоміжними засобами для ходи та візком, користування протезами, самообслуговування та само догляд, умінь та навичок соціальної взаємодії (вступати в контакт, проявляти емоції тощо).	С	10
5	Позиціонування дітей та дорослих	А	10
ОК 9		Преформовані фізичні чинники	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)

1	ПК 6	С	
2	ПК 7	В	
3	ПК 8	С	
3	Проведення процедур електрофореза, іонофореза, ампліпульстерапії, флюктуоризації, інтерференц-терапії, дарсонвалізації, терапії короткими та мікрохвилями, діадинамотерапії, електроміостимуляції, синусоїдальними модульованими струмами, УВЧ-, СВЧ-терапії, лазеротерапії	В	5
4	Проведення процедур термотерапії (кріотерапії, теплотерапії)	С	5
5	Проведення процедур терапії інфрачервоним випромінюванням	В	5
6	Проведення процедур парафінотерапії, гідротерапії, пелоїдотерапії	В	5
7	Проведення процедур ультразвукової терапії та фонофорезу лікарських речовин	В	5
8	Проведення процедур ультрафіолетового опромінення (УФО)	В	5
9	Проведення процедур магнітотерапії	В	5
10	Проведення процедур ударно-хвильової терапії	В	5
ОК 10		Допоміжні (технічні) засоби реабілітації та інформаційні технології в реабілітації	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 7	С	
2	ПК 6	С	
3	ПК 7	С	
4	Методика підбору та оцінка ефективності адаптивних та технічних засобів реабілітації (в т.ч. ортезів та протезів) у дітей та дорослих	В	5

5	Методики тренування рухових навичок та умінь (функціональне тренування): користування допоміжними засобами для ходи та візком, користування протезами, самообслуговування та самодогляд за куксою.	С	5
ОК 11		Мануальні методи фізичної та реабілітаційної медицини	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	Проведення мануальної діагностики порушень функцій у суглобах та м'яких тканинах	С	10
2	Встановлення типу кінцевого руху при визначенні амплітуди пасивних рухів у суглобі	С	10
3	Проведення мобілізації та маніпуляції на суглобах	В	10
4	Проведення процедури постізометричної релаксації м'язів	С	10
5	Проведення пропріоцептивної нервово-м'язової фацилітації	В	10
ОК 12		Фізична та реабілітаційна медицина і фактори контексту	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ПК 1	С	
2	ПК 3	С	
3	ПК 5	С	
4	Визначення очікування від терапії та бажання (мотивації) пацієнта за Канадською оцінкою виконання діяльності (The Canadian Occupational Performance Measure (COPM))	С	10
5	Оцінка безпечності функціонування пацієнта (опитник SAFER)	С	10

6	Методика адаптації інструментів діяльності та середовища життєдіяльності пацієнта	С	10
ОК 13		Ерготерапія та терапія мови та мовлення, співпраця із лікарем фізичної та реабілітаційної медицини	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ПК 1	С	
2	ПК 3	С	
3	ПК 5	С	
4	Методика терапевтичного застосування та модифікації компонентів заняттєвої активності (активність повсякденного життя (ADLs), інструментальна активність повсякденного життя (IADLs), відпочинок і сон, освіта, робота, гра, дозвілля, соціальна участь), визначених на основі заняттєвого аналізу	А	10
5	Методика адаптації інструментів діяльності та середовища життєдіяльності пацієнта	С	10
6	Методи діагностики порушень мови та мовлення	А	5
7	Методика втручань при порушеннях мови та мовлення	А	5
ОК 14		Фармакотерапія в фізичній та реабілітаційній медицині	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	Проведення інфільтративних та ін'єкційних технік при м'язово-скелетній патології (медикаментозні блокади) та застосування ботулотоксину при спастичності	А	5

ОК 15		Фізична та реабілітаційна медицина при окремих захворюваннях та станах	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ЗК 1	C	
2	ЗК 2	D	
3	ЗК 3	C	
4	ЗК 4	D	
5	ЗК 5	D	
6	ЗК 6	C	
7	ЗК 7	C	
8	ЗК 8	D	
9	ЗК 9	C	
10	ЗК 10	A	
11	ПК 1	D	
12	ПК 2	D	
13	ПК 3	D	
14	ПК 4	D	
15	ПК 5	C	
16	ПК 6	C	
17	ПК 7	C	
18	ПК 8	C	

19	Проведення методик та оцінка стану функційфункціонування пацієнтів при окремих захворюваннях та станах	С	20
20	Постановка реабілітаційного діагнозу за МКФ та МКФ-ДП	С	20
21	Складання індивідуальної програми реабілітації при певних захворюваннях, ушкодженнях та станах з оцінкою проблем (категоріальний профіль МКФ та МКФ-ДП), визначенням SMART-цілей.	С	20
22	Визначення реабілітаційного прогнозу	В	10
23	Провадження реабілітаційних втручань при певних захворюваннях та станах	С	20
ОК 16		Особливості фізичної та реабілітаційної медицини в педіатричній практиці	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ПК 3	С	
2	ПК 4	С	
3	ПК 7	С	
ОК 17		Особливості фізичної та реабілітаційної медицини в геріатричній практиці	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ПК 3	С	
2	ПК 4	С	
3	ПК 7	С	

OK 18		Фізична та реабілітаційна медицина осіб з онкологічними захворюваннями	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	ПК 3	С	
2	ПК 4	С	
3	ПК 7	С	
OK 19		Фізична та реабілітаційна медицина і спортивна медицина	
Практичні навички/компетентності (зазначаємо залежно від спеціальності)			
№	Перелік практичних навичок/компетентностей	Рівень оволодіння	Обов'язкова кількість маніпуляцій, медичних процедур (за можливості визначення)
1	Методика допуску до занять фізичними вправами	С	5
2	Лікарсько-педагогічне спостереження під час занять фізичними вправами (визначення загальної та моторної щільності тренувального (лікувального) заняття, побудова фізіологічної кривої заняття), визначення ступеню впливу тренувального (лікувального) заняття за показниками ступеню втоми	С	10
3	Методики проведення та оцінки фізичної працездатності, толерантності до фізичних навантажень і аеробної продуктивності	В	5
4	Засоби відновлення фізичної працездатності	А	

VIII. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН
практичної підготовки інтернів
на базі стажування за спеціальністю
« Фізична та реабілітаційна медицина»
(практична частина інтернатури)
Тривалість навчання - 16 місяців (2484 год.)

Назва відділення (установи)	Код курсів, розділів	Назви курсів, розділів навчальної програми	К-ть нав. год.	К-ть тижнів практ. роботи
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 6.	Основи фізичної та реабілітаційної медицини	72	2
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 7	Клінічна, інструментальна, лабораторна та функціональна діагностика в фізичній та реабілітаційній медицині	180	5
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 9	Преформовані фізичні чинники	144	4
НКП Київська обласна клінічна лікарня (КОКЛ), відділення гострих реабілітаційних станів	ОК 1	Неврологія та нейрохірургія	468	13
НКП Київська обласна клінічна лікарня (КОКЛ), відділення гострих реабілітаційних станів	ОК 8	Терапевтичні справи	180	5
Київська обласна клінічна лікарня (КОКЛ), відділення гострих реабілітаційних станів	ОК 2	Травматологія та ортопедія	360	10

КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 16	Особливості фізичної та реабілітаційної медицини в геріатричній практиці	72	2
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 15.	Фізична та реабілітаційна медицина при окремих захворюваннях та станах (Реабілітація учасників бойових дій та членів їх сімей).	72	2
ДУ Національна дитяча лікарня ОХМАТДИТ відділення раніх реабілітаційних втручань	ОК 4	Педіатрія	360	10
ДУ «Український центр спортивної медицини Міністерства молоді і спорту України»	ОК 19	Фізична та реабілітаційна медицина і спортивна медицина	72	2
Київська обласна клінічна лікарня (КОКЛ), відділення гострих реабілітаційних станів	ОК 5	Акушерство і гінекологія	72	2
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 3	Внутрішні хвороби(Реабілітація органів дихання Кардіореабілітація.) ;	108	3
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 10	Допоміжні (технічні) засоби реабілітації та інформаційні технології в реабілітації	72	2
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 18	Фізична та реабілітаційна медицина осіб з онкологічними захворюваннями	72	2

КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 11	Мануальні методи фізичної та реабілітаційної медицини	36	1
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 12	Фізична та реабілітаційна медицина і фактори контексту.	72	2
НКП Київська обласна клінічна лікарня (КОКЛ), відділення гострих реабілітаційних станів	ОК 13	Ерготерапія та терапія мови та мовлення, співпраця із лікарем фізичної та реабілітаційної медицини	36	1
КНП Київський міський госпіталь ветеранів війни	ОК 14	Фармакотерапія в фізичній та реабілітаційній медицині	36	1
		Разом	2484	69

ІХ. НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН
Спеціалізації (інтернатури) за спеціальністю
« Фізична та реабілітаційна медицина»
(очна частина інтернатури)
Тривалість навчання - 6 місяців (936 год.)

Код курсів, розділів	Назва курсів, розділів	Кількість навчальних годин				
		Лекції	Прак- тики	Семі- нари	Сам. робота	Всього
ОК 6	Основи фізичної та реабілітаційної медицини	6	22	18	2	48
ОК 7	Клінічна, інструментальна, лабораторна та функціональна діагностика в фізичній та реабілітаційній медицині	24	76	68	8	176
ОК 9.	Преформовані фізичні чинники	28	92	74	10	204
ОК 1.	Неврологія та нейрохірургія; Травматичні пошкодження спинного мозку.	54	156	126	24	360
ОК 8	Терапевтичні вправи					
ОК 3	Внутрішні хвороби(Реабілітація органів дихання. Кардіореабілітація.)	20	58	52	8	138
Ок 5	Акушерство і гінекологія	18	56	50	8	132
ОК 2.	Травматологія та ортопедія	18	56	50	8	132
ОК 15	Фізична та реабілітаційна медицина при окремих захворюваннях та станах (Реабілітація учасників бойових дій та членів їх сімей).	18	50	46	4	118
ОК 4	Педіатрія	30	88	68	10	196
ОК 19	Фізична та реабілітаційна медицина і спортивна медицина	4	16	14	2	36

ОК 18	Фізична та реабілітаційна медицина осіб з онкологічними захворюваннями	8	22	18	2	50
ОК 10	Допоміжні (технічні) засоби реабілітації та інформаційні технології в реабілітації.	6	14	12	2	34
ОК 16	Особливості фізичної та реабілітаційної медицини в геріатричній практиці					
ОК 14	Фармакотерапія в фізичній та реабілітаційній медицині					
ОК 13	Ерготерапія та терапія мови та мовлення, співпраця із лікарем фізичної та реабілітаційної медицини					
ОК 12	Фізична та реабілітаційна медицина і фактори контексту					
	Проміжний підсумковий контроль I навчання			6		6
	Базисний контроль I-рік навчання			2		2
	Атестація			6		6
	Вступна конференція I, II рік навчання			4		4
	Заклучна конференція I, II, рік навчання			4		4
	Всього по контролю, атестації, конференціям			32		32
	Разом					
	Додаткові програми					
	Гуманітарні аспекти клінічного мислення	-		-	-	6
	Медична інформатика та статистика	-		-	-	6
	Протидія насильству в сім'ї	-		-	-	6
	Медичне право	-		-	-	6

	Особливо небезпечні інфекції	-		-	-	12
	Проблеми сніду та вірусних гепатитів	-		-	-	6
	Питання імунопрофілактики	-		-	-	6
	Радіаційна медицина	-		-	-	6
	Військова медична підготовка	-		-	-	24
	Разом					
	Загальна кількість годин					936

Х. СТАТУС ЛІКАРЯ - ІНТЕРНА У ВІДДІЛЕННІ

Система навчання передбачає лекційний курс, практичні та семінарські заняття та контроль оволодіння програмою. В процесі очного навчання інтерни виконують згідно з навчальною програмою робочий план циклів (теоретичні заняття – лекції та семінари, конференції, практичні заняття). В процесі навчання інтерни працюють безпосередньо з пацієнтами, проводять курацію під наглядом відповідального викладача. Практично оволодівають методами обстежень, методиками постановки діагнозу, маніпуляціями, асистують та виконують втручання під наглядом практичних керівників. Лікарі-інтерни беруть участь в обходах та консультативних оглядах професорів, доцентів, у підготовці хворих до консультативного прийому, клінічних та патолого-анатомічних конференціях, засіданнях товариства ФРМ, науково-практичних конференціях.

Кожен лікар-інтерн повинен мати журнал для звітування про виконання програми підготовки (логбук), який відповідає стандартам журналу UEMS та документування професійного досвіду. Логбук міститиме звіти, що підтверджують активну участь інтерна в роботі відділення, його публікації, наукові та дослідницькі роботи. Записи журналу реєстрації повинні контролюватися шляхом регулярної перевірки та підписання відповідним керівником; також повинні бути включені копії форми оцінювання для кожного періоду навчання, завершені та підписані відповідальними за цей період керівниками.

Журнал реєстрації повинен бути готовий до подання до сертифікації або на вимогу роботодавця як доказ знань / навичок, отриманих під час післядипломної освіти.

Навчальні заклади повинні забезпечити систему оцінювання - при вступі до кожної частини програми, в проміжну та заключну атестацію. Рекомендується встановити структуровані цілі для кожного навчального періоду відповідно до навчального плану при його оцінці.

Метою оцінки є забезпечення постійного прогресу у знаннях та навичках лікаря-інтерна, а також професійної поведінки та етики.

Інтерни повинні відповідати узгодженим стандартам та вимогам запланованої програми.

З цією метою рекомендовано, щоб інтерн документував такі дані:

- ✓ спостережувані клінічні навички (наприклад, функціональна оцінка, плани реабілітації, активна участь у зборах команди);
- ✓ спостережувані процедурні навички (наприклад, інструментальні діагностичні процедури або інвазивні терапевтичні втручання)
- ✓ клінічні розбори

Мінімальна кількість кожного з цих пунктів визначається на національному рівні

Оцінка повинна проводитися щорічно або наприкінці кожного періоду ротації відповідним викладачем, використовуючи атестаційний лист. Клінічний досвід буде оцінюватися шляхом огляду пацієнтів, які курує інтерн. Журнал використовується як супровідна документація. Невиконання узгоджених завдань має бути доведено до відома керівництва ФПО

XI. ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

лікаря-спеціаліста за спеціальністю «фізична та реабілітаційна медицина»

Інтерн повинен знати

Чинне законодавство та нормативні документи, що регламентують діяльність органів управління та закладів охорони здоров'я; основи права в охороні здоров'я; права, обов'язки та відповідальність лікаря фізичної та реабілітаційної медицини; показники роботи закладу охорони здоров'я (відділення, підрозділу), диспансерного нагляду та лікарського контролю; організацію реабілітаційної допомоги; анатомію, фізіологію та патофізіологію м'язово-скелетної системи, центральної та периферичної нервової системи, серцево-судинної та респіраторної систем; загальні принципи діагностики та лікування захворювань внутрішніх органів, нервової системи, принципи лікування травматичних ушкоджень у дитячому віці та у дорослих; принципи та основні медичні проблеми перехідних періодів життя людини; принципи пластичності та адаптації, моторного навчання, зокрема рухового розвитку, рухового контролю, мотивації до моторного навчання; методологічні та практичні засади застосування Міжнародної класифікації функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) та Міжнародної класифікації хвороб (МКХ); принципи використання електронейроміографії, рентгенологічного та радіологічного обстеження; принципи

реабілітаційного обстеження та використання шкал функціональної оцінки; принципи встановлення цілей в реабілітації; принципи командної роботи, зокрема принципи лідерства в команді, розподілення функціональних ролей осіб, залучених до реабілітації; принципи та методи фізичної терапії, мануальної терапії, ерготерапії, терапії мови та мовлення, протезування та ортезування; принципи обстеження, організації та забезпечення реабілітаційної допомоги при: запальних та дегенеративних ревматологічних захворюваннях, оперативних втручаннях на суглобах, порушеннях розвитку та травмах м'язово-скелетної системи, опіках, ампутаціях, хворобах серцево-судинної та дихальної систем, онкологічних захворюваннях, захворюваннях та травмах центральної та периферичної нервової системи (черепно-мозкова травма, інсульт, травми та захворювання спинного мозку, екстрапірамідні захворювання, множинний склероз, нервово- м'язові захворювання), іммобілізації, больових синдромах, заняттях спортом, в тому числі параолімпійським спортом; застосування медичних інтервенцій (медикаментозна терапія – лікування болю, запалення, системна регуляція м'язового тону, вплив на кальцієвий обмін кісток; медичні процедури – ін'єкції, регенеративні ін'єкційні техніки, блокади, інші техніки введення медикаментів, включаючи інтратекральне та помпове введення), методів апаратної фізіотерапії, включаючи електростимуляцію; методики нейромодуляції / неінвазивної стимуляції мозку; преформовані фізичні чинники; системи віртуальної реальності, нейропсихологічні та психологічні інтервенції (методики когнітивного тренування, стимуляції, когнітивно-поведінкова терапія, біологічний зворотній зв'язок, дзеркальна терапія та інші), дієтотерапію (поради та консультування з харчування), допоміжні технології, технічні засоби реабілітації (починаючи з простих технологій – палиці, милиці, до складних засобів – моторизовані візки, комп'ютерні системи та робототерапії), інтервенції з освіти пацієнтів/родин/надавачів реабілітаційної допомоги, принципи реабілітаційного медсестринства (освіта та допомога в забезпеченні безпеки пацієнтів, кейс-менеджменті, плануванні виписки, переведенні в інші відділення/заклади реабілітації); принципи створення та застосування індивідуальної програми реабілітації та індивідуальної програми реабілітації особи з інвалідністю (дитини з інвалідністю); чинне законодавство та принципи проведення медико-соціальної експертизи; форми і методи санітарної освіти серед населення; правила оформлення медичної та медико-експертної документації; передові інформаційні та інтернет-технології; сучасну наукову та науково-практичну літературу за фахом, методи її аналізу та узагальнення.

Інтерн повинен вміти

Керуватися чинним законодавством України про охорону здоров'я та нормативно-правовими актами, що визначають діяльність органів управління та закладів охорони здоров'я, організацію реабілітаційної допомоги;

організовувати, очолювати та забезпечувати координацію виконання повного реабілітаційного циклу: медичне та реабілітаційне обстеження; встановлення реабілітаційних цілей, визначення реабілітаційних втручань, необхідних для досягнення цих цілей, визначення фахівців, які будуть проводити ці втручання; проведення реабілітаційних втручань; контроль ефективності реабілітаційних втручань відповідно до встановлених цілей; подальше коригування індивідуальної програми реабілітації. Нести відповідальність за процес реабілітації в цілому;

збирати статистичну інформацію з питань обмежень життєдіяльності та реабілітації;

керуватися в своїй діяльності Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я, Міжнародною класифікацією медичних інтервенцій та Міжнародною класифікацією хвороб;

працювати як із залученням повного складу реабілітаційної команди, так і окремих фахівців реабілітації відповідно до виду реабілітації та індивідуальних реабілітаційних цілей та завдань. Діяльність лікаря фізичної та реабілітаційної медицини спрямована на запобігання, стабілізацію, поліпшення або відновлення порушень структур та функцій організму, що виникли внаслідок різних хвороб та травм, оптимізацію активності та участі з урахуванням реабілітаційного прогнозу особи з обмеженням життєдіяльності незалежно від віку та існуючого діагнозу, а також стану оточуючого середовища;

при необхідності залучати лікарів інших спеціальностей для надання медичної допомоги пацієнту;

проводити медичне обстеження пацієнта (особи з обмеженням життєдіяльності), аналізувати та інтерпретувати результати методів параклінічного обстеження, зокрема дані рентгенологічного, радіологічного, ультразвукового, електронейроміографічного, електрокардіографічного досліджень, тестів оцінки функціонального стану серця та легень. Лікар фізичної та реабілітаційної медицини проводить реабілітаційне обстеження, що ґрунтується на засадах МКФ та включає: складання переліку порушень структур та функцій, обмежень активності та участі, факторів навколишнього середовища (підтримка та ставлення родини, друзів, працедавців та суспільства; фізичне оточення; доступність послуг в сфері охорони здоров'я та інших послуг), персональних факторів (образ життя, звички, освіта, життєві події, соціальне підґрунтя), прогностичних факторів, визначення

індивідуального реабілітаційного прогнозу та потреб, очікувань особи з обмеженням життєдіяльності;

застосовувати методи функціонального оцінювання: спеціалізовані шкали та опитувальники, оцінку неврологічного статусу, мануальне м'язове тестування, динамометрію, оцінювання м'язового тону, ізокінетичне тестування, оцінювання обсягу рухів в суглобах та довжини кінцівок, обстеження хребта та суглобів, спостережний та інструментальний аналіз ходи, балансу та координації, оцінювання функції сфінктерів та інтерпретація уродинамічних тестів;

оцінювати та інтерпретувати дані ергометричного обстеження;

із залученням усіх фахівців, залучених в режимі командного підходу до реабілітації, складати індивідуальну програму реабілітації та індивідуальну програму реабілітації особи з інвалідністю (дитини з інвалідністю) для кожної особи з обмеженням життєдіяльності (особи з інвалідністю/дитини з інвалідністю) з метою проведення проблемноорієнтованої, пацієнт-центричної реабілітації відповідно до реабілітаційного періоду;

організовувати командну взаємодію між фахівцями, залученими до реабілітації, з проведенням регулярних зборів;

застосовувати медичні інтервенції: медикаментозну терапію – лікування болю, запалення, системна регуляція м'язового тону, поліпшення когнітивних функцій, кальцієвого обміну кісток; медичні процедури – ін'єкції з введенням медикаментів, ботулотоксинів, пункції суглобів, регенеративні ін'єкційні техніки, блокади, інші техніки введення медикаментів, включаючи епідуральне, інтратекальне та помпове введення; медичні маніпуляції – заміна трахеостомічної канюлі, назогастрального зонду, катетеризація сечового міхура (постійна та переміжна), лікування пролежнів та некректомія, методи апаратної фізіотерапії (електротерапія, біологічний зворотний зв'язок, термотерапія, бальнеотерапія), преформовані фізичні чинники; методики нейромодуляції/неінвазивної стимуляції мозку; системи віртуальної реальності; методи рухової реабілітації, мануальну терапію; маневри при периферичних вестибулярних розладах; менеджмент дисфагії; методи дієтотерапії (поради та консультування з харчування); оцінку пацієнта з призначенням допоміжних технологій, протезування, ортезування, технічних засобів реабілітації (починаючи з простих технологій – палиці, милиці, до складних засобів – моторизовані візки, комп'ютерні системи, та робототерапії); інтервенції з освіти пацієнтів/родин/надавачів реабілітаційної допомоги;

здійснювати підготовку медичної документації для проведення медико-соціальної експертизи;

володіти практикою експертно-реабілітаційної діагностики, брати участь у проведенні медико-соціальної експертизи;

здійснювати нагляд за побічними реакціями/діями лікарських засобів;

надавати невідкладну допомогу при гострих станах;

співпрацювати з лікарями інших спеціальностей, іншим медичним персоналом та службами;

брати участь у моніторингу здоров'я населення та обмежень життєдіяльності, сприяти поширенню знань з організації реабілітаційної допомоги серед населення;

дотримуватися принципів медичної деонтології;

вести лікарську документацію;

постійно удосконалювати свій професійний рівень;

застосовувати медикаментозну терапію з метою фокальної регуляції м'язового тону;

проводити оцінку та критичний огляд реабілітаційних втручань, що проводяться фахівцями, залученими до реабілітації;

застосовувати психологічну оцінку та втручання, включаючи рекомендації;

застосовувати дієтотерапію;

застосовувати обладнання для осіб з обмеженнями життєдіяльності, методики підтримки, протезування, ортезування тощо;

виконувати медичні процедури з інтратекальним введенням медикаментозних препаратів;

застосовувати методи параклінічного обстеження (ультразвукова діагностика, електрофізіологічна діагностика);

регламентувати застосування фізичних методів лікування: кінезіотерапії та терапії з використанням фізичних вправ, техніки мануальної терапії для відновлення рухомості суглобів та пов'язаних розладів м'язових тканин;

застосовувати артикуляційну та мовну терапію в рамках комплексних спеціалізованих програм реабілітації;

застосовувати методи роботизованих реабілітаційних інтервенцій, методи ерготерапії з метою тренування у разі порушення функціонування в особи з когнітивними розладами.

Спеціальні заняття та навички

навички лідерства та навчання, які підходять для координування та визначення пріоритетів командної роботи

комунікативні навички, необхідні для передачі відповідної інформації та пояснень пацієнту / доглядачам, колегам, відповідальним за пацієнта та інших медичних працівників, з метою спільної участі у плануванні та впровадженні безперервного медичного обслуговування від гострого періоду до стабілізації стану.

здатність виконувати професійні обов'язки та дотримання етичних принципів, демонструючи співчуття, емпатію, цілісність та повагу до інших людей;

активна співпраця з органами охорони здоров'я та іншими органами, залученими до системи охорони здоров'я, у визначенні медичних потреб

громади та здійсненні відповідних заходів, спрямованих на збереження і пропаганду здоров'я та здорового способу життя та запобігання захворюванням;

вміння проводити програми навчання для людей з обмеженням функціонування та опікунами.

участь у вихованні лікарів та інших фахівців, які займаються доглядом за особами з інвалідністю.

впровадження інформованості пацієнтів та населення про витрати, аналіз ризику та вигоди підчас лікування та реабілітації;

здатність підвищувати якість професійної діяльності шляхом постійного навчання та самооцінки, управління практикою та кар'єрою з метою професійного розвитку;

здатність застосовувати основні принципи проведення досліджень, в тому числі те, як дослідження проводяться, оцінюються, роз'яснюються пацієнтам і застосовуються для догляду за пацієнтами.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна література.

1. Альянс Європейських органів Фізичної та Реабілітаційної Медицини. Біла Книга з Фізичної та Реабілітаційної Медицини (ФРМ) в Європі. Український журнал фізичної та реабілітаційної медицини. 2018; 2(2) дод. С.5-206
2. Глобальні цілі сталого розвитку 2015-2030 ([http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web\(2\).pdf](http://www.un.org.ua/images/documents/3615/%D1%86%D1%96%D0%BB%D1%96_web(2).pdf) <http://sdg.org.ua/en/about-sdgs/good-health-and-well-being>)
3. Загальна декларація прав людини (https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015)
4. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1767-17>)
5. Мінімальні стандарти освіти ерготерапевтів. Редакція 2016 (<https://www.wfot.org/resources/new-minimum-standards-for-the-education-of-occupational-therapists-2016-e-copy>)
6. Настанови Світової Конфедерації Фізичної Терапії для розвитку системи законодавства / регулювання / визнання професії фізичних терапевтів (https://physrehab.org.ua/wp-content/uploads/docs/Regulation_PT_final_web.pdf)
7. Понятійний апарат фізичної та реабілітаційної медицини / Долинна О.В., Голик В.А., Гди́ря О.В., Горобець К.Л., Колісник С.П., Куртян Т.В., Лісков Я.П., Назар О.В., Нерич Н.Г., Соловйова В.С., Ткаліна А.В., Тригуб Р.І., Владимиров О.А. (PRM Ukraine-Baltic-NSPA Rehab team) // Український журнал фізичної та реабілітаційної медицини. 2019; 1-2(4) дод. С.5-25
8. Additional Protocol to The American Convention On Human Rights in the area of Economic, Social and Cultural Rights "Protocol of San Salvador" [Internet]. Oas.org. 2019 [cited 25 October 2019]. Available from: <https://www.oas.org/juridico/english/treaties/a-52.html>.
9. American Declaration of the Rights and Duties of Man [Internet]. Oas.org. 2019 [cited 25 October 2019]. Available from: https://www.oas.org/dil/access_to_information_human_right_American_Declaration_of_the_Rights_and_Duties_of_Man.pdf.
10. Charter E. The European Social Charter [Internet]. European Social Charter. 2019 [cited 25 October 2019]. Available from: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter>.

11. Convention on the Rights of the Child text [Internet]. Unicef.org. 2019 [cited 25 October 2019]. Available from: <https://www.unicef.org/child-rights-convention/convention-text>.
12. European Physical and Rehabilitation Medicine Bodies Alliance. White Book on Physical and Rehabilitation Medicine in Europe. *Eur J Phys Rehabil Med* 2018;54(2):125-321.
13. Fazekas G, Antunes F, Negrini S, et al. Evidence-based position paper on Physical and Rehabilitation Medicine professional practice for persons with acute and chronic pain. The European PRM position (UEMS PRM Section). *Eur J Phys Rehabil Med*. 2018;54(6):952-956. doi:10.23736/S1973-9087.18.05410-2
14. Grabljevec K, Singh R, Denes Z, et al. Evidence-based position paper on Physical and Rehabilitation Medicine professional practice for Adults with Acquired Brain Injury. The European PRM position (UEMS PRM Section). *Eur J Phys Rehabil Med*. 2018;54(6):971-979. doi:10.23736/S1973-9087.18.05502-8
15. Gutenbrunner C, Tederko P, Grabljevec K, Nugraha B. Responding to the World Health Organization Global Disability Action Plan in Ukraine: Developing a National Disability, Health and Rehabilitation Plan. *J Rehabil Med*. 2018;50(4):338-341. doi:10.2340/16501977-2294
16. Gutenbrunner, C., Bickenbach, J., Melvin, J., Lains, J. and Nugraha, B. (2018). Strengthening health-related rehabilitation services at national levels. *Journal of Rehabilitation Medicine*, 50(4), pp.317-325.
17. ICF e-Learning Tool (<https://www.icf-elearning.com/>)
18. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) [Internet]. World Health Organization. 2019 [cited 9 March 2019]. Available from: <https://www.who.int/classifications/icf/en/>
19. Juocevicius A, Oral A, Lukmann A, et al. Evidence-based position paper on Physical and Rehabilitation Medicine (PRM) professional practice for people with cardiovascular conditions. The European PRM position (UEMS PRM Section). *Eur J Phys Rehabil Med*. 2018;54(4):634-643. doi:10.23736/S1973-9087.18.05310-8
20. Küçükdeveci AA, Stibrant Sunnerhagen K, Golyk V, et al. Evidence-based position paper on Physical and Rehabilitation Medicine professional practice for persons with stroke. The European PRM position (UEMS PRM Section). *Eur J Phys Rehabil Med*. 2018;54(6):957-970. doi:10.23736/S1973-9087.18.05501-6
21. Küçükdeveci AA, Tennant A, Grimby G, Franchignoni F. Strategies for assessment and outcome measurement in physical and rehabilitation medicine: an educational review. *J Rehabil Med*. 2011;43(8):661-672. doi:10.2340/16501977-0844
22. McElligott J, Carroll A, Morgan J, et al. European models of multidisciplinary rehabilitation services for traumatic brain injury. *Am J Phys Med Rehabil*. 2011;90(1):74-78. doi:10.1097/PHM.0b013e318201744e

23. Meyer T., Gutenbrunner C., Kiekens C., et al. ISPRM discussion paper: proposing a conceptual description of health-related rehabilitation services *J Rehabil Med* 2014; 46: 1–6.
24. Negrini S, Dincer F, Kiekens C, et al. Evidence based position paper on physical and rehabilitation medicine (PRM) practice for people with spinal deformities during growth. The European PRM position (UEMS PRM Section). *Eur J Phys Rehabil Med*. 2017;53(1):125-131. doi:10.23736/S1973-9087.16.04406-3
25. Neumann V, Gutenbrunner C, Fialka-Moser V, et al. Interdisciplinary team working in physical and rehabilitation medicine. *J Rehabil Med*. 2010;42(1):4-8. doi:10.2340/16501977-0483
26. Oral A, Juocevicius A, Lukmann A, et al. Evidence-based position paper on Physical and Rehabilitation Medicine (PRM) professional practice for people with respiratory conditions. The European PRM position (UEMS PRM Section). *Eur J Phys Rehabil Med*. 2018;54(4):624-633. doi:10.23736/S1973-9087.18.05309-1
27. Oral A, Rapidi CA, Votava J, et al. Evidence based position paper on Physical and Rehabilitation Medicine (PRM) professional practice for ageing people with disabilities. The European PRM position (UEMS PRM Section). *Eur J Phys Rehabil Med*. 2017;53(5):802-811. doi:10.23736/S1973-9087.17.04864-X
28. Rapidi CA, Tederko P, Moslavac S, et al. Evidence-based position paper on Physical and Rehabilitation Medicine (PRM) professional practice for persons with spinal cord injury. The European PRM position (UEMS PRM Section). *Eur J Phys Rehabil Med*. 2018;54(5):797-807. doi:10.23736/S1973-9087.18.05374-1
29. Rehabilitation 2030: A Call for Action (https://www.who.int/disabilities/care/Rehab2030MeetingReport_plain_text_version.pdf)
30. Rehabilitation: key for health in the 21st century [Internet]. who.int. 2019 [cited 25 October 2019]. Available from: <https://www.who.int/disabilities/care/KeyForHealth21stCentury.pdf>.
31. S.I.M.F.E.R. (Italian Society of Physical Medicine and Rehabilitation). Guidelines for rehabilitation services in Italy. *Eura Medicophys*. 2005;41(1):95-109.
32. Stucki G, Zampolini M, Juocevicius A, Negrini S, Christodoulou N. Practice, science and governance in interaction: European effort for the system-wide implementation of the International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) in Physical and Rehabilitation Medicine. *Eur J Phys Rehabil Med*. 2017;53(2):299-307. doi:10.23736/S1973-9087.16.04436-1
33. Stucki G, Zampolini M, Selb M, et al. European Framework of Rehabilitation Services Types: the perspective of the Physical and Rehabilitation Medicine Section and Board of the European Union of Medical Specialists. *Eur J Phys Rehabil Med*. 2019;55(4):411-417. doi:10.23736/S1973-9087.19.05728-9
34. Takáč P, Petrovičová J, Delarque A, et al. Position paper on PRM and persons with long term disabilities. *Eur J Phys Rehabil Med*. 2014;50(4):453-464.

35. United Nations. Convention on the Rights of Persons with Disabilities, G.A. Res. 61/106 (2007). [Internet]. Available from: www.un.org/esa/socdev/enable/rights/convtexte.htm
36. Ward A, Gutenbrunner C, Giustini A, et al. A position paper on Physical & Rehabilitation Medicine programmes in post-acute settings. Union of European Medical Specialists Section of Physical & Rehabilitation Medicine (in conjunction with the European Society of Physical & Rehabilitation Medicine). J Rehabil Med. 2012;44(4):289-298. doi:10.2340/16501977-0960
37. Ward AB, Gutenbrunner C, Damjan H, Giustini A, Delarque A. European Union of Medical Specialists (UEMS) section of Physical & Rehabilitation Medicine: a position paper on physical and rehabilitation medicine in acute settings. J Rehabil Med. 2010;42(5):417-424. doi:10.2340/16501977-0565
38. WHO | The determinants of health [Internet]. who.int. 2019 [cited 25 October 2019]. Available from: <https://www.who.int/hia/evidence/doh/en/>.
39. WHO Community-based rehabilitation guidelines (<https://www.who.int/disabilities/cbr/guidelines/en/>)
40. WHO Concept Paper WHO Guidelines on Health-Related Rehabilitation (Rehabilitation Guidelines) December 2012 (https://www.who.int/disabilities/care/concept_note.doc?ua=1)
41. WHO rehabilitation guidelines (<http://www.who.int/disabilities/care/matrix.docx>)
42. WHO, World bank. World Report on Disability. 2011.
43. WHO. A Glossary of Terms for Community Health Care and Services for Older Persons. 2004 (https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/68896/WHO_WKC_Tech.Ser._04.2.pdf;jsessionid=DAEA8B2527283CEC8678FBBF8462EF56?sequence=1)
44. WHO. WHO Global Disability Action Plan 2014-2021: Better health for all people with disability. Sixty-seventh World Health Assembly 4 April 2014 [Internet]. 2014. Available from: <http://www.who.int/disabilities/actionplan/en/>
45. World Health Organization Health Systems Strengthening Glossary (https://www.who.int/healthsystems/hss_glossary/en/index11.html)

Додаткова література.

1. Атлас секционной анатомии человека на примере КТ- и МРТ-срезов. Том 1. Голова и шея Торстен Б. Мёллер, Эмиль Райф. М.: МЕДпресс-информ. –2010.
2. Бадалян Л.О. Детская неврология.-М.: МЕД пресс информ, 2001. – 608с.
3. Бази́ка Д. А. Радіаційна медицина: підручник /Д. А. Бази́ка, Г. В. Кулі́ніч, М. І. Пили́пенко; за ред. М. І. Пили́пенка. – К. : Медицина, 2013. – 231 с.
4. Баран С. В. Невідкладні стани у внутрішній медицині: підручник /С. В. Баран. – 2-ге вид. – К. : Медицина, 2012. – 136 с.
5. Белова А.Н. Нейрореабилитация. Рук-во для врачей –М.: Антидор, 2000. –568с.
6. Белова А.Н., Прокопенко С.В. Нейрореабилитация. – 2010. – 1288 с.
7. Бер М., Фротшер М. Топический диагноз в неврологии по Петеру Дуус: анатомия, физиология, клиника / пер. с англ. под ред. З. А. Суслиной.- 4-е изд. – М: Практическая медицина, 2009. – 478с.
8. Бережний В.В., Марушко Т.В., Марушко Ю.В. Клінічна ревматологія дитячого віку (клінічні рекомендації). К.-Хмельницький, 2013. – 25 с.
9. Біль у спині: від синдрому до діагнозу: навчальний посібник /І. П. Катеренчук, Л. А. Ткаченко, Т. І. Ярмола. – Харків: Золоті сторінки, 2013. – 125 с.
10. Біостатистика: підручник /За редакцією В.Ф. Москаленка. - К.: Книга плюс, 2009. –184 с.
11. Болевые синдромы в неврологической практике / под ред.. проф.. В.Л Голубева. – М.: МЕДпресс-информ, 2010. – 336 с.
12. Болезнь Паркинсона: диагностические критерии и стратегия лечения: Учебное пособие// Ю.И. Головченко, И.Н. Карабань, Т.Н. Калищук-Слободин, С.П. Московко, Н.В. Карабань. –К., 2008. –68с.
13. Бразис П.У. Топическая диагностика в клинической неврологии / Пол У. Бразис, Джозеф К. Мэсдю, Хосе Биллер; Пер. с англ. Под общ. ред. О. С. Левина. М.: МЕД.- пресс- информ, 2009. –736.
14. Брандт Т., Дитерих М., Штрупп М. Головокружение. Пер. с англ.– М.:Практика, 2009.– 200 с.
15. Букуп К. Клиническое исследование костей, суставов и мышц. – М.: Мед. лит., 2010.– 320 с.

16. В. Ю. Мартинюк, Ю. В. Вороненко, Р. О. Моїсеєнко, В. М. Князевич. Питання розвитку паліативної допомоги дітям в Україні // Ж.: Реабілітація та паліативна медицина, 2015, № 1 (1), с.27-33
17. Валериус К.-П., Франк А., Колстер Б.К. и др. Мышцы. Анатомия. Движения. Тестирование. – М.: Практическая медицина, 2016. –432 с.
18. Вегетативные расстройства: клиника, диагностика, лечение : руководство для врачей / В. Л. Голубев, А. М. Вейн, А. Д. Соловьева [и др.]; под ред. В. Л. Голубева. – М. : МИА, 2010.637 с.
19. Виктор Н. Кассар-Пулличино, Хервиг Имхоф Спинальная травма в свете диагностических изображений М.: МЕДпресс-информ. – 2009.
20. Владимиров О.А., Владимирова Н.І., Губенко В.П., Гурбич О.А., Зачатко Т.М., Козявкін В.І., Копчак С.К., Самосюк І.З., Ткаліна А.В., Федоров С.М., Чудна Р.В., Андріяшек Ю.І., Фізіотерапія: підручник рекомендовано МОН України К.: Формат, 2013. – 432 с.
21. Владимиров О.А., Ткаліна А.В., Чудна Р.В., Губенко В.П., Федоров С.М., Голик В.А., Владимирова Н.І., Куртян Т.В. Збірник питань і тестових завдань зі спеціальності «Фізична та реабілітаційна медицина» Київ, 2019.- 186с.
22. Вороненко Ю.В., Пащенко В.М., Фінансовий менеджмент з основами економіки охорони здоров'я. - К.: "Медінформ", 2011 - 499 с
23. Горачук В. В., Управління якістю медичної допомоги в закладі охорони здоров'я. - Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2012. - 2012 с.
24. Гринберг Д.А. Клиническая неврология / Д.А. Гринберг, М.Дж. Аминофф, Р.П. Саймон; Пер. с англ. Под общ. ред. д.м.н. О.С. Левина–М.: МЕД-Пресс-информ, 2004. –520 с.
25. Гросс Джефри. Физикальное исследование костно-мышечной системы. – М.: Издательство Панфилова; БИНОМ. Лаборатория знаний, 2011. – 472 с.
26. Губа Г.П., Губа С.Г. Справочник по неврологической семиологии. Симптомы, синдромы, функциональные пробы, К.: Академпресс. - 1996. – 440с.
27. Губенко В.П. Мануальная терапия в вертеброневрологии. –К: Медицина, 2006. –496с.
28. Е.В. Семенова, Е.В. Клочкова и др. Реабилитация детей с ДЦП. 2018 – 293с.
29. Живолупов С.А., Самарцев И.Н., Малоинвазивная терапия (блокады) в неврологии. – М.: МЕДпресс-информ, 2016. – 120 с.
30. Заболевания вегетативной нервной системы по ред. А.М.Вейна. Руководство. М.: Медицина. –1991. –524 с.

31. Заболевания нервной системы у детей: В 2-х т. / Под ред Ж. Айкарди и др.: пер. с англ. Общ. ред. А.А. Скоромца – М.: Издательство Панфилова: БИНОМ. 2013
32. Иллариошкин С.Н., Левин О.С. Болезнь Паркинсона и расстройства движений. М.: НЦН РАМН. – 2011. – 413 с.
33. Имхоф Г. Лучевая диагностика. Позвоночник – М.: МЕДпресс-информ, 2011. – 320 с.
34. Инсульт. Справочник практического врача //Под ред. Т.С. Мищенко.–К.: Издатель Д.В. Гуляев, 2006. –220 с.
35. Инсульт: Практическое руководство для ведения больных //Ворлоу Ч.П. Деннис М.С., Ван Гейн Ж., Ханкий Г.Ж и др. Пер. с англ. А.В. Борисова, Л.В. Бульбы, Ю.И. Бульбы и др. Под ред. А.А. Скоромца и В.А. Сорокоумова. – СПб.:Политехника, 1998, 629с.
36. Інсулт. Тактика, стратегія ведення, профілактика, реабілітація та прогнози (посібник для лікаря-практика) / Зозуля І.С., Головченко Ю.І., Онопрієнко О.П.- К.: Світ Успіху, 2010-320с.
37. Капитан Т.В. Пропедевтика дитячих хвороб з доглядом за дітьми: Підручник для студентів ВМНЗ. - Вінниця: ГП ГКФ, 2006. – 768 с.
38. Капустник Ю. О. Фармакотерапія невідкладних станів у кардіології: навчальний посібник / Ю. О. Капустник, О. В. Власова. – Полтава: Бельдій С. П., 2013. – 333 с.
39. Карвасарский Б.Д. Неврозы.-2-е изд., перераб. и доп. –М.: Медицина, 1990. –576 с.
40. Кареліна Т. І. Неврологія: підручник /Т.І. Кареліна, Н.М. Касевич; за ред. Н. В. Литвиненко. – К. : Медицина , 2014. – 287 с.
41. Карлов В.А. Неврология: руководство для врачей. 3-е изд., -М.: ООО «Медицинское информационное агентство», 2011. –664с.
42. Касевич Н. С. Охорона праці та безпека життєдіяльності медичних працівників: підручник / Н. С. Касевич, К. І. Шаповал. – К.: Медицина, 2013. – 263 с.
43. Катеренчук І. П. Біль у спині: від синдрому до діагнозу: навчальний посібник / І. П. Катеренчук, Л. А. Ткаченко, Т. І. Ярмола. – Харків : Золоті сторінки, 2013. – 125 с.
44. Класифікація уражень нервової системи у дітей та підлітків. Методичний посібник . – За ред. В.Ю. Мартинюка. – К.: Фенікс, 2001. – 192с.
45. Класифікація уражень нервової системи у дітей та підлітків. Методичний посібник . – За ред.. В.Ю. Мартинюка. – К.: Фенікс, 2001. – 192с.

46. Клиническая пульмонология детского возраста: учебное пособие / А. В. Катилов, Д. В. Дмитриев, Е. Ю. Дмитриева. – Винница: Нова Книга, 2013. – 332 с.
47. Ключкова Е.В. Введение в физическую терапию: реабилитация детей с церебральным параличом и другими двигательными нарушениями неврологической природы. – М. : Теревинф, 2014. – 288 с.
48. Колісник П.Ф. Клінічна вертебрологія. – Вінниця, - 2017. – Нова книга. – 228 с.
49. Костенко І. Ф. Обстеження та оцінювання стану здоров'я людини: підручник / І. Ф. Костенко. – К. : Медицина, 2014. – 278 с.
50. Лемман-Хорн Ф. Лечение заболеваний нервной системы //Лемман-Хорн Ф., А. Лудольф. Пер. с нем. Под общ ред О.С. Левина. – М.:МЕД пресс-информ. 2005.-528с.
51. Лобзин С.В. Пункции и блокады в неврологии. С.-Пб.: "Гиппократ".- 2000.-126 с.
52. Лучевая диагностика. Головной мозг./ К.Зартор, С. Хеннель, Б.Кресс, -М.:»Медпресс информ» 2011.-320с.
53. Мавродий В. М. Справочник по неотложной и интенсивной терапии. Программы успешной практики для грамотных врачей / В. М. Мавродий. – Донецк: Заславский А. Ю., 2012. – 461 с.
54. Малик О., Доннелли Э., Барнетт М. Бойко А.Н. Рассеянный склероз. Краткий справочник. Практическая медицина. Москва. 2015 г. - 128с.
55. Медицина невідкладних станів: швидка і невідкладна медична допомога: підручник / Зозуля І.С., Вершигора А.В., Боброва В.І. та інш; за ред. проф. Зозулі І.С.К.: ВСВ «Медицина», 2012.-728с.
56. Медицина невідкладних станів: швидка і невідкладна медична допомога: підруч. для лікарів-курсантів післядиплом. освіти, лікарів-інтернів і студ. вищ. мед. навч. закл. IV рівня акредитації/ І.С. Зозуля, А.В. Вершигора, В.І. Боброва, Р.А. Абизов, В.С. Андрієць та ін.; за ред. І.С. Зозулі. -К.: Медицина, 2012. - 727с.
57. Медицинская информатика: учебник / И.Е.Булах, Ю.Е.Лях, В.П.Марценюк, И.И.Хаимзон. – К.: Медицина, 2012. – 423 с.
58. Медична і соціальна реабілітація: підручник / В.Б. Самойленко, Н.П.Яковенко, І.О. Петряшев [та ін.]. – К.: Медицина, 2013. – 463 с.
59. Медична психологія: державний національний підручник / І.Д.Спіріна, І. С. Вітенко, О. К. Напресенко [та ін.]. – Дніпропетровськ : Ліра, 2012. – 442 с.
60. Миасте Мёллер Т.Б., Райф Є. Норма при КТ- и МРТ-исследованиях. / Пер. с англ.; Под абщ. ред. Г.Е.Труфанова, Н.В. Марченко. –М.: МЕДпресс-информ, 2008. –256 с.

61. Мищенко Т. С. Современная диагностика и лечение неврологических заболеваний: справочник врача "Невролог" /Т. С. Мищенко, В. Н. Мищенко. – К.: Бібліотека "Здоров'я України", 2014. – 641 с.
62. Мінімальна мозкова дисфункція. Навчальний посібник / В.Ю. Мартинюк, С.М. Зінченко. - К.: Інтермед, 2011 -168с.
63. Моїсеєнко Р.О., Мартинюк В.Ю. Концепція соціальної педіатрії (комплексної медико-соціальної реабілітації дітей з обмеженнями життєдіяльності) // Ж.: Реабілітація та паліативна медицина, 2015, № 1 (1), с.118-129
64. Морозов А.М. Державний формуляр лікарських засобів у системі охорони здоров'я України: монографія /А. М. Морозов, А. В. Степаненко, Т.М. Думенко. – Чернігів, 2013. – 227 с.
65. Москаленко В.Ф. Методологія доказової медицини: підручник / В.Ф. Москаленко, І. Є. Булах, О. Г. Пузанова. – Київ : Медицина, 2014. – 199 с.
66. Мультидисциплинарный подход в реабилитации постинсультных больных /под ред. Владимирова А.А., Чухраева Н.В. Кожановой А.К., Самосюк Н.И.- Киев, 2017.-526с. ISBN 978-617-7431-05-2
67. Мументалер М., Бассетти К., Дэтвайлер К. Дифференциальный диагноз в неврологии: руководство по оценке, классификации и дифференциальной диагностике неврологических симптомов. М.:МЕДпресс-информ. – 2014. – 360с.
68. Навчальний посібник з педіатрії: навчальний посібник / Н. О. Курдюмова, Т. Г. Поліщук, О. А. Пашко [та ін.] – К.: Медицина, 2013. – 207 с.
69. Назарова І.Б., Посипкіна Н. М. Репродуктивне здоров'я та планування сім'ї. Підручник для студентів вищих мед.закладів. К.: Медицина, 2008. 222 с.
70. Наказ МОЗ України від 03.08.2012 № 602 "Про затвердження та впровадження медико- технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при ішемічному інсульті". Уніфікований клінічний протокол медичної допомоги "Ішемічний інсульт (екстрена, первинна, вторинна (спеціалізована) медична допомога, медична реабілітація)". Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах "Сучасні принципи діагностики та лікування хворих із гострим ішемічним інсультом та тіа". Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах "Рекомендації щодо ведення хворих з ішемічним інсультом та транзиторною ішемічною атакою". Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах "Реабілітація, профілактика і лікування ускладнень та планування виписки при ішемічному інсульті".
71. Наказ МОЗ України від 17.04.2014 № 275 "Про затвердження та впровадження медико- технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при геморагічному інсульті". Уніфікований клінічний протокол

екстреної, первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації «Геморагічний інсульт (Внутрішньомозкова гематома, аневризмальний субарахноїдальний крововилив)». Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах "Геморагічний інсульт. Спонтанний внутрішньомозковий крововилив". Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах "Геморагічний інсульт. Аневризмальний субарахноїдальний крововилив".

72. Наказ МОЗ України від 25.04.2012 № 311 "Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації паліативної медичної допомоги при хронічному больовому синдромі". Уніфікований клінічний протокол паліативної медичної допомоги при хронічному больовому синдромі. Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах "Контроль болю".

73. Наказ МОЗ України від 25.12.2014 № 1003 "Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при депресії". Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Депресія (легкий, помірний, тяжкий депресивні епізоди без соматичного синдрому або з соматичним синдромом, рекурентний депресивний розлад, дистимія)». Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах "Депресія (легкий або помірний депресивні епізоди без соматичного синдрому або з соматичним синдромом)". Адаптована клінічна настанова, заснована на доказах "Рекурентні депресивні розлади".

74. Наказ МОЗ України від 27.06.2013 №555 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при хронічному обструктивному захворюванні легень». Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги та медичної реабілітації «Хронічне обструктивне захворювання легені». Адаптована клінічна настанова «Хронічне обструктивне захворювання легені».

75. Національний підручник з ревматології /В. М. Коваленко, Н. М. Шуба, В. К. Казимирко [та ін.]; за ред. В. М. Коваленка, Н. М. Шуби. – К. : МОРІОН, 2013. – 671 с.

76. Неврология /Марко Мументалер, Хейнрих Маттле; Пер. с нем.; Под общ. ред. О.С. Левина.- М.: МЕД.- пресс-информ, 2007.-920 с.

77. Неврологія: підручник / І. А. Григорова, Л. І. Соколова, Р. Д. Герасимчук [та ін.]; за ред.: І. А. Григорової, Л. І. Соколової. – К. : Медицина, 2014. – 639 с.

78. Нові технології навчання менеджменту в медицині. Навчальний посібник /За заг.ред. Ю.В.Вороненка, Н.Г.Гойди, О.П.Мінцера, М. Мітчелла. – К: Книга плюс. 2009. – 416 с.

79. Ньюокиктъен Ч. Детская поведенческая неврология. В 2 томах. Т.1 /Пер. С англ.. Под ред.. Н.Н. Заваденко. - М.: Теревинф, 2009. – 288с.
80. О'Коннор Т.К. Атлас по инъекционным методам лечения боли. – М.: МЕДпресс- информ, 2016. – 120 с.
81. Основи соціальної педіатрії. За редакцією Мартинюка В. Ю. / ФОП Верес О. І.- 2016. У 2-х томах. 960 стор.
82. Паліативна допомога: ЕРЕС тм -О. Освіта з питань паліативного догляду та догляду наприкінці життя. Онкологія : посібник для викладачів / пер. з англ. В. Ізотова ; заг. ред. Л. Брацюнь ; Міжнародний фонд "Відродження". – К. : Калита, 2013. – 875 с.
83. Патология позвоночника (пособие для врачей) / Под ред. Радченко В.А., Коржа Н.А. – К.: ООО «Бібліотека «Здоров'я України», 2013. – 226 с.
84. Педіатрія: національний підручник: у 2-х т. / За ред. професора В.В. Бережного.-К., 2013. 1024с.
85. Пенину Жиль. Мышечное напряжение. От диагностики к лечению / Жиль Пенину, Серж Тикса; пер.с фр.; под общ. ред. проф. М.Б. Цыкунова. – М.: МЕДпресс-информ, 2012. – 368 с.
86. Петер Дуус Топический диагноз в неврологии. Анатомия. Физиология. Клиника. М.:ИПЦ "Вазар-Ферро".-1997.-380 с.
87. Петрухин А.С. Детская неврология в 2-х т. Учебник. 2012. М.-ГЭОТАР
88. Попелянский Я.Ю. Болезни периферической нервной системы. Руководство для врачей – М.: МЕДпресс-информ., 2015. – 352 с.
89. Поражение периферических нервов и корешковые синдромы / под ред. М.Мументалера, М.Штёра, Г.Мюллера-Фаля; пер. с нем.; под общ. ред. А.Н.Баринаова.– М.: Медпресс-информ, 2013. – 616 с.
90. Програмно-цільове обслуговування дітей та підлітків із гіперкінетичним розладом (методичні рекомендації). Укладачі: Марценковський І.А. і сп.- К.: 2009. – 48с.
91. Профилактика сердечно-сосудистых заболеваний: популяционная стратегия и индивидуализированные программы (на основе Европейских рекомендаций по профилактике сердечно-сосудистых заболеваний в клинической практике 2012) / В. В. Коваленко, Е. Г. Несукай, М. Н. Долженко, И. М. Горбась; Ассоциация кардиологов Украины. – К.: МОРИОН, 2013. – 90с.
92. Психіатрія і наркологія: підручник /О. К. Напрееенко, М. І. Винник, І. Й. Влох [та ін.] ; за ред. О. К. Напрееенка. – К. : Медицина, 2011. – 527 с.
93. Пульмонология. Национальное руководство. / Под ред. А.Г.Чучалина. - М.: ГЭОТАР- Медиа, 2013. – 960с.

94. Пшетаковский И.Л., Владимиров А.А. Остеохондрозы позвоночника.–К.: КИМ, 2008.- 224 с.

95. Рекомендації з діагностики та лікування хронічної серцевої недостатності Асоціації кардіологів України та Української асоціації фахівців із серцевої недостатності / Л.С. Воронков, К.М. Амосова, А.Є. Багрій, Г.В. Дзяк та ін. // Укр. кард. журн. — 2014. — № 1 (дод.). — С. 5-44.

96. Руководство по детской и подростковой психиатрии: в 2т. / под ред. Джозефа М. Рея; пер. с англ. К. Мужановского. _ К.: Горобец, 2018. – Т1 – 772с.

97. Руководство по неврологии./Джон Поли, Эрик М Дэтолье / перевод с англ. Под ред. РАМН Н.Н. Яхно М. «ГЕОТАГ-МЕДИА» 2011, 688с.

98. Санадзе А.Г., Касаткина Л.Ф. Клиническая электромиография для практических неврологов. Руководство. Библиотека врача-специалиста. ГЭОТАР-Медиа, 2015 – 64 с.

99. Скоромец А.А. Неврологический статус и его интерпритация: учебное руководство для врачей /А.А. Скоромец, А.П. Скоромец, Т.А.Скоромец; под рук. Проф. М.М.Дьяконова. - 2-е изд. М.: МЕДпресс-информ, 2012. –264с.

100. Сліпота та слабкозорість. Шляхи профілактики в Україні : навчальний посібник / С. О. Риков, О. П. Вітовська, Н. А. Обухова [та ін.] ; за ред. С. О. Рикова. – К., 2012. – 163 с.

101. Современные аспекты лазерной терапии /Под. ред. В.Д. Попова – Черкассы: Вертикаль, 2011. – 608 с.

102. Современные методы механотерапии в медицинской реабилитации: Науч.-мед. пособие/ под ред И.З. Самосюка. – К.: Наук. Світ, 2009.- 184с.

103. Сучасні стратегії діагностики і лікування серцево-судинних захворювань та їх імплементація в Україні: лекції Укр. кардіол. шк. ім. М.Д. Стражеска/ Ін-т кардіології ім. М.Д.Стражеска [та ін.]; за ред.В.М. Коваленка. -К., 2012. -150с.: іл.

104. Тревелл Дж. Г., Симонс Д. Г. Миофасциальные боли и дисфункции: Пер. с англ. – М.: Медицина, 2005. – Т. I. – 1192 с., Т. II. – 656 с.

105. Триумфов А.В. Топическая диагностика заболеваний нервной системы./А.В. Триумфов -17-е изд., М.: МЕД.- пресс-информ, 2012.-264 с.

106. Уніфікований клінічний протокол «Церебральний параліч та інші органічні ураження головного мозку у дітей, які супроводжуються руховими порушеннями» Наказ Міністерства охорони здоров'я 09.04.2013 № 28 179. Факт, 2004. -720 с.

107. Фергюсон Л.У. Лечение миофасциальной боли. Клиническое руководство. – М.: МЕДпресс-информ, 2008. – 544 с.

108. Ферстл Х., Мелике А., Вайхель К., Левин ОС. Деменция. 2015 г. – 112с.
109. Холин А.В. Допплерография и дуплексное сканирование сосудов. МЕДпресс-информ. 2015. – 96 с.
110. Цегла Т., Готшалк А. Лечение боли: справочник. М.: МЕДпресс-информ, 2016. – 384 с.
111. Шляхи оптимізації діагностики та лікування гострого ішемічного інсульту на догоспітальному та ранньому госпітальному етапах / І. С. Зозуля, О. П. Мошенська; під ред. І. С. Зозулі; Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика. – К. : Балюк І. Б., 2012. – 160 с. : табл., іл.
112. Шток В.Н.. Фармакотерапия в неврологии/ Практическое руководство.-2-е изд., перераб. и испр.-М.: Медицинское информационное агенство, 2000.-301 с.
113. Ювенологія. Практикум з підліткової медицини / За ред. проф. Л.К.Пархоменко. –Х.:Факт, 2004.-720с.
114. Янда В. Функциональная диагностика мышц. – М.: Эскимо, 2010. – 352 с.
115. Cerebral palsy in under 25s: assessment and management Full Guideline Access: <https://www.nice.org.uk/guidance/ng62/evidence/full-guideline-pdf-4357166226>
116. Cleland J.A., Koppenhaver S. Netter's orthopaedic clinical examination: an evidence-based approach. — Second edition. – Sanders Elsevier. – 2011. – 561p.
117. Clinical Guidelines. Spasticity in children and young people: the management of children and young people with a non-progressive brain injury [NICE, 2012, 2016].
118. Delagi E.F., Perotto A.O., Iazzetti J., Morrison D. Anatomical guide for the electromyographer: the limbs and trunk. 5th ed. – Charles C THOMAS PUBLISHER, LTD. – 2011.376 p.
119. Essentials of Physical Medicine and Rehabilitation: Musculoskeletal Disorders, Pain, and Rehabilitation, 2nd Edition by Walter R. Frontera MD PhD (Author), Julie K. Silver MD (Author), Thomas D. Rizzo Jr. MD (Author): Saunders, Elsevier, 2008 – 935p.
120. Full Access: http://www.diaconia.ru/files/5a1d1b/5a416d/a16e5f/8b4567/dety_dcp_block_small.pdf
121. Hollinshead's Functional Anatomy of the Limbs and Back, 9e 9th Edition. by David B. Jenkins PhD (Author). – Saunders, Elsevier, 2009 – 465 p.
122. Hoppenfeld, Stanley Physical examination of the spine and extremities. - Appleton-Century- Crofts, 1976 – 276 p.

123. Improving early childhood development: WHO guideline since 5 Mar 2020. Full Access: <https://www.who.int/publications/i/item/improving-early-childhood-development-who-guideline>
124. Kimura J. Electrodiagnosis in diseases of nerve and muscle: principles and practice. — 4th ed. — Oxford University Press. — 2013. — 1146 p.
125. Levit K. Manipulative Therapy. Musculoskeletal Medicine. — Churchill Livingstone Elsevier. — 2010. — 436 p.
126. Mobility in Context: Principles of Patient Care Skills. - 1st Edition. by Charity Johansson PT PhD GCS (Author), Susan Chinworth PT PhD (Author): by F. A. Davis Company, 2012 – 459 p.
127. Occupational Therapy Toolkit, written and illustrated by Cheryl A. Hall OT/L: 2013 – 630 p.
128. Pediatric physical therapy. Jan Stephen Tecklin. — Fifth edition – 2015 – 765p.FullAccess[https://alraziuni.edu.ye/uploads/pdf/book1/natural%20therapy/Pediatric%20Physical%20Therapy%20-%20Tecklin,%20Jan%20S.%20\[SRG\]-8-.pdf](https://alraziuni.edu.ye/uploads/pdf/book1/natural%20therapy/Pediatric%20Physical%20Therapy%20-%20Tecklin,%20Jan%20S.%20[SRG]-8-.pdf)
129. Physical Medicine & Rehabilitation. Fourth edition. Edited by Randall L. Braddom. Saunders Elsevier. — 2011. — 1506 p.
130. Physical Rehabilitation. — 6th Edition by Susan B. O'Sullivan, Thomas J. Schmitz T., George Fulk (Author): F.A. Davis Company, 2007 – 1383 p.
131. Preston D.C., Shapiro B.E. Electromyography and Neuromuscular Disorders: Clinical– Electrophysiologic Correlations. — Third Edition. — Elsevier Sanders. — 2013. — 629 p.
132. Standards of Care for Spinal Muscular Atrophy (SMA) 2017 Access: <https://treat-nmd.org/care-overview/2017-standards-of-care-for-spinal-muscular-atrophy-sma/>
133. The Diagnosis & Management of DMD, Part 1, Part 2, Part 3 Access: <https://treat-nmd.org/care-overview/the-diagnosis-management-of-dmd/>
134. The Management of Cerebral Palsy in Children - A Guide for Allied Health Professionals. The guide was prepared by an expert clinical reference group with support from the NSW Children's Healthcare Network Allied Health Educators. Access[http://nswmoh
search.clients.funnelback.com/s/search.html?collection=nsw_health_meta&query=cerebral%20palsy](http://nswmoh.search.clients.funnelback.com/s/search.html?collection=nsw_health_meta&query=cerebral%20palsy)
135. The updated European Consensus 2009 on the use of Botulinum toxin for children with cerebral palsy. Eur J Paediatr Neurol. 2010 Jan;14(1):45-66. doi: 10.1016/j.ejpn.2009.09.005. Epub 2009 Nov 14.
136. Weiss, Jay M. Weiss, Thomas Pobre. — Oxford University Press. — 2010. — 450 p.

Корисні інтернет-посилання.

1. <http://www.moz.gov.ua>.
2. <https://uems-prm.eu/>
3. Інтернет – ресурси по міжнародним протоколам: www.nice.org.uk,
www.medscape.com, www.bmj.com
4. <https://emedicine.medscape.com/article/1265794-overview>
5. <https://emedicine.medscape.com/article/1265794-treatment>
6. <https://emedicine.medscape.com/article/288154-overview>
7. <https://emedicine.medscape.com/article/313417-treatment>
8. <https://link.springer.com/article/10.1007/s40141-019-00216-9>
9. <https://link.springer.com/article/10.1186/s13013-017-0145-8>
10. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1469-8749.2010.03903.x>
11. https://treat-nmd.org/wp-content/uploads/2016/09/Ukrainian-DMD-Guide_UKR.pdf
12. <https://www.aafp.org/afp/2014/0201/p193.pdf>
13. <https://www.apa.org/ptsd-guideline/ptsd.pdf>
14. <https://www.cde.ca.gov/ls/he/hn/documents/scoliosisscreening.pdf>
15. https://www.healthquality.va.gov/guidelines/MH/ptsd/VADoDPTSDCPG_ClinicianSummary_Final.pdf
16. <https://www.luriechildrens.org/en/specialties-conditions/heart-center/family-resource-guide/>
17. <https://www.mda.org/disease/duchenne-muscular-dystrophy>
18. <https://www.mda.org/disease/facioscapulohumeral-muscular-dystrophy>
19. https://www.mda.org/sites/default/files/Duchenne_CareConsiderations_2018_Part1.pdf
20. https://www.mda.org/sites/default/files/Duchenne_CareConsiderations_2018_Part2.pdf
21. <https://www.medscape.com/viewarticle/896274>
22. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2390891/>
23. https://www.parentprojectmd.org/wp-content/uploads/2018/09/CareGuideForFamilies_2018.pdf
24. <https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/adult-sr/ptsd-checklist.asp>
25. https://www.ptsd.va.gov/professional/assessment/documents/PCL5_Standard_form.PDF
26. <https://www.svri.org/sites/default/files/attachments/2016-01-13/sptss.pdf>
27. <https://www.une.edu/sites/default/files/Trauma-Symptom-Checklist.pdf>